

Kanizsai Dávid

LÉGLÖKÉSES SZITAKÖTŐ
A FORMA I. BETONJÁN

Marsall László: *Tatus és szörnye*

Költők költője - Marsall László. Nem kell - ártani, nem árt - újra fölfedezni, de tudatosítani mindenképp kell a már régóta vitathatatlan értéket. Miért? Mert Marsall mellett, ha nem is látványosan, *elfűtült* a kritika. Visszhangtalanságról szó sincs - eddigi kötetének több-kevesbé meg volt a visszhangja -, a korszakot (korszakokat) jellemző trendekből, így vagy úgy, mindig következetesen kimaradt. Hiába lógatta a lábát Weöres tengerébe (ezért is nincs *versköszvénye*), csak a nagy ívű kalimpálásokat vették észre (már akinek volt erre szeme), és nem az *údon* kozmoszt.

A matematikus - a festő és zenész - pedig erre lehet büszke: a nem egyértelműen az irodalom felől jövő *térkitágítási* próbára. A mikroszkópikus *bölcsességgel* - tehát a lehető legpontosabban - rajzolt szerkezet nem csupán a *poeta doctus* erényeket: a formakezelés biztonságát, a ritmus és a szavak zenéje (antizenéje) mögötti, szinte egzakt ítélőerőt mutatja, hanem a filozófiában, a matematikában, a sportban és egyéb művészetekben otthonra lelt költő *pajkos* kísérletezőkedvű is.

Ez a humorral átítatott, az ember földön való bóklászását - a keleti bölcsre jellemzően - csak átmenetinek tartó *séta* egyidejűleg *földi* és *égi* tereket vesz birtokba. Ám nincs az a dévaj öröm - gondoljunk főképp Kluzsinszkij, a feledhetetlen lírahős bolyongásaira -, ami mellett nem jelentkeznék egy mélyről jövő *confessio* igénye. Evvel a vallomásossággal, meghallva nemcsak a világ-egyetembe kitett ember *ürességét*, de saját személyes *hiányát* is, az avantgarde - főképp a társadalmi indíttatású avantgarde - „irányzatosságától” elforduló költő a *let-vershez* jutott közelebb. Még hozzá úgy, hogy egyidejűleg - saját szavaival - költőileg kapcsolatba került az univerzummal is.

Számára a vers - mert a *mester* műhelyéből kilépve önálló útra kél - érzéseket feszítő „öröm-tárgy” is (elmondható ez még a legbaljóslatúbb líradarabról is). Amelynek súlya van, érzéstömege van, s minthogy *megmunkáltatott*, mint - bármelyik kézműves által használt anyag, képes arra, hogy a legnagyobb intenzitást, a költő által *beléködölt* módon, ott fejtsse ki, ahol a *találat* - a befogadóra irányuló hatás biztos. Marsall líraeszménye az ilyesféle versben mutatható ki leginkább. Ez a - jobb szó híján - minden energiát magábaszívó *célzatosság*, a pszichikumtól megtámogatva, a moderm költemény vívőereje. Ezért lesz a *Beszámoló a röplabda leütések pillanatáról* című prózavers egyik részlete *ars poetica-jelle-gű* kinyilatkoztatás is egyben:

„... már tenyered centruma alá süllyed a négy zárt vé-

dő-tenyér, szétnyílik, s mint négytornyú katedrális hajója, a magasból hirtelen letekintve, beroggyan - eltolódott pálya-pontjai kézközepeknek - s te mindezt szívárványoson - és mégis mikroszkópikus pontossággal mutató kilátótornyodból, e momentán-pontról - de végül is a »mit érdekel, hogyan és hova« könnyedségével, de mesterlövész pontossággal - a balczói ihlet virtuális anyagai mozgatják csuklódat-forgódat -, ellen-csőpöccsel közösülve a végtelenséggel, megtervezhetetlen és éppen ezért néma csuka-diadalordítással - mindez légiiesen evidens 2X2 -, lágyan, igen gyengéden, mintha alvó kifestő ad hasonlíthatatlan aranyfüst-haját simogatnád, és mégis nemzetmegtartó csatát a rejtelmesen ihletett stratégiák, hadvezérek módján megnyerve, lágyan a labdát, igen, lágyan, nyesve-simogatva pattintod közvetlenül és védhetetlenül, le a sánc mögé, a salakra...”

Aki a sporttal nincs tisztában, nem ismeri a röplabdát stb., még az előtt is világossá válik a megtervezett-előkészített, a győzelmet elősegítő pillanat *ünnepélyessége*. A kidolgozott csel, amivel az ellenfelet - egy jó vers hatása sem lehet kisebb - megadásra tudom kényszeríteni, illetve gondolati körömbé tudom emelni. Marsall „időjátéka” természetesen a *késleltetett pillanatot* - itt már jelen van a dramaturg - várakozást növelő színpadi elemmé avatja.

Es ezzel már új dialógus-gyűjteményének, a *Tatus és szörnyeinek* a közepében vagyunk. Mert bármily megrendítő is a korábbi könyveiből már ismert monológ, a *Függélyes ország terve (Város papírmadárból)* Trianon-rabsága és a *Misztériumjáték öreg gyerekeknek* - a mű verses drámájának *vakító fekete csöndje (Portánctfigurák)*, s nem utolsósorban a *Hogyan találkozhatánk ha...* című (szintén verses) rádiójáték (*Portánctfigurák*) balladai szépségű, szimbólumaiban élő párkereső szerelme, *egyfelvonásosainak* - egy remek kisregényt is tartalmazó - könyvét leginkább a szürrealitástól sem ózdkodó groteszk örület jellemzi. Mintha a Forma I. betonpályájára valaki fűrészfogú biciklikerekkel ráhajtana.

A sportból vett (egyik) hasonlat, a lehetetlenségek lehetetlene, természetesen Marsalltól - *groteszk létimádatot* a közép-európai abszurdhoz közelítő remek *driblizőtől* - sem idegen. Abban, hogy ki akarja szélesíteni játékának színterét, mi több ki akarja tolni virgoncságának idejét. (Prof. Kalmár György régi-mai arcának egybegyűrésével 200 évre visszamenően, a *halált kicselezni* óhajító s minden idegszálával erre a nagy mutatványra készülő költő bátor önismerete is benne van. Csak csörgőspikkával tud a tükör elé állni. Hogy a *nyelvbiztonság* folytán ilyené formált - szinte a gag-ig elmerészkedő elgárgyuló - bohócmaszk egyszerre mutassa a jelen kiütalanságát s az egyre inkább bizonytalanabb jövő reménytelenségét is.

Kisregénye, a *Fővárosi história avagy az összes lehetséges történet egy szála* az álom-diktandó realitásával (vagy többnyire túlhajtva: szürrealitásával) -

„Süllyedés-felszállás? Effélet érzek, ha egyáltalán létezik az álomliftezésnek ez a módja” - egy valahai, vizsgára készülő matematikus-egyetemista kalandját (a dékáni Hivatal, illetve a vezetőhelyettes általi üldöztetését) regéli el; röhejes, agyafúrtán agyafúrtabb mesebonyolítással, a budapesti örökös helyszínek: Nemzeti Színház, Múzeum-kert köré szervezett „bonyodalmakkal” (atlétika!), a főhősnek szinte testrészévé váló *galamb-kalitka* és legenda, a Kormos István-i legendáriumból kiemelte, ám valós hősök (Koós Hutás Gergely) szerepeltetésével. Hogy közben Rossini *Stabat Mater*jét is lehet hallani, miközben a csencselő *csecsenyecsek* sakkban tartják az összes mai és leendő áldozatot, mindez Marsall víg kedélyére s az öregeket búcsúztató ősz melankolikus *históriájára* utal.

Hasonló ördögi gerjedelem jellemzi a *Prof. Kalmár György estébe hajló viszontagságos délutánját*is. Az író ezzel a detektívregénybe oltott történettel mesterének, Weöres Sándornak akar áldozni. Ti. Weöres volt az, aki a különc, XVIII. századi író, az 5626 (!) hexametersorból álló *Summa* megalkotóját felfedezte az utókor-nak. A Marsall László-i furfang - némelykor a professzort sakkban tartó két tanítvány-briganti is K. Gy. modorában beszél - megannyi helyzetkomikum má tágitja, magnó-dalocskákkal fűszerezve az egyszerre hajlékony és ledér, nemegyszer vaskos nyelvet.

A Tatus és szörnyei című egyfelvonásos két öreg - *A Tatus és Nyanyusz* - kálváriájára épül (ki akarják őket a lakásukból telepíteni). Ám ne feledkezzünk meg két vérbő alak: Pitchasic indián és Szedoj szovjet vezérőrnagy tank-békegalamb libikókájáról sem. *A Tatus* nem más, mint Prost István, akit a falubeliek *prosztatának* hívnak; s ha már nyelvi varázslattal, nem kevésbé az autósportra is kacsintva, megteremtődött ez a furcsa alak, óhatatlanul szereplővé avanszálódik a Forma I. egyik sztárja, Alain Prost is - igazságtévő Prost-fiúként, valamint a 635-ös hangtompítós pisztolyt kezelő, ugyancsak Forma les Alboreto is. Marsall nyelvi humora halovány porfelhő - mert magyar nyelv és magyar humor - a *Hungaroring* betonkaréjában. Ez az önmagát óhatatlanul is autóversenyzővé avanszáló - álmodó - költő *léglökéses szitakötőként* fényképezi-figyeli-szuggestálja a terepet; hangnál nagyobb sebességgel közlekedve, leheletkönyű pillészárnyakon. *Sport és zene*-meszeli grafitiként a felhőkre (nem kevésbé azzal a szándékkal, hogy az utókor tanuljon belőle) szemérmesen elmosolyodott béke-üzenetét.

A Tatus és szörnyei című kötet a fentiek jegyében ragyogó színházi példatár. Egy költő-dramaturg teremtett a saját maga szórakoztatására egy *világnagy* sugólyukat, hogy onnan fürkészhesse a világot jelentő deszkák *korcsolysáit*. Gyakran az önarckép ironikusabb színeit is egy-egy szereplőjébe oltva? Akárhogyan is van, kétszemélyes kamarajátéka, a *Kluzsinszky és Bohus bolyongása a lépcsőházban* csak a legnagyobb-

kéval mérhető - remekmű. Két részeg férfi bolyong a valóságban és álmainak - emlékezésének - a színpadán. Udvarlás kedvüket a dadogás logika különösen élvezetessé teszi. Helyzetkomikumból helyzetkomikumba - ez a humor sasszéja. Bár Kluzsinszky nem egy versben többször is megidéztetett, ez a *lépcsőházi bolyongás* teremtett számára örökérvényű maszkot. Félreértéseiben is gőg van, Harlekin még palackokkal körülbástyázva sem adja meg magát. A mellékszereplők, főképp a Banya és a süket Öreg, ugyancsak minden - Marsall László-i - hájjal megkent figurák. Lehető nagyobb dicséret annál, hogy ezt az opuszt olvasva a szüntelen nevetés könnyeket csalt ki szememből. (*Orpheusz Könyvek*, 1999)

Ajtony István

A HALÁL ENCIKLOPÉDIÁJA*

Gyerek voltam. Nem tudtam én semmiről. Azt igen, hogy van halál. És hogy nem gyerekjáték. Úgy féltém, hogy órákig ültem a konyhában, eltakarva arcomat valamilyen újsággal, s nem mertem mögüle kikukkantani, s valóságos megváltásnak tűnt, ha valamelyik hozzátartozóm megérkezett, s láttam magam körül, hogy nincs ott a halál. De leskelődik. Vagy a hatalmas, üveges stílszék-rényből, vagy egyszerűen a falból dugja ki vigyorgó po-fáját, s ha odanézek eltűnik, mint fényben a poloska.

Minden az ötvenes évek második felében, a Sziget Múzeumban, ahol a szomszédban nem lakott más, mint a Kautzky-család. Vagy inkább dinasztia? A pap, a híres labdarugó-játékvezető, és a fiúk, *Norbert* a költő, aki a kitelepítésből szabadulva idejött *haza*; és az állandó vendégek, *József*, *Ervin* a színészek és a legifjabb művész, *Armand*. Nem is gondolhatta a recenzens, aki harminc év múltán költői babérokra tört, hogy jelentős költő szomszédságában rettegett attól, amit Kautzky Norbert *Párbeszéd* című legújabb verskötetében a maga teljességében és megfoghatatlanságában ábrázol. Vagyis a halált. Ami állítólag természetes. Velejárója az életnek. Meg ilyesmi, megnyugtatósnak szánt „bölcsségek”. Kautzky sem tud belenyugodni. De ő kemény, mint a vídia. Ő nem megretten, csak közöl. Hogy így lesz. Ez várható. „Víg sötét világ”, ahogy a könyv hátsó borítóján a szerkesztő megjegyzi. De víg-e? Inkább tragikomikus. És az nem ugyanaz. Derű? Kevés. Van. De a lényeg a fájdalom. *Nélküled*. „Nélküled fekszem, ébredek / És harminc évünk kéreget. / Foltos gúnyában üldögél, / fölötte megvakul az éj. // ... / A fájdalom bátorítatlan, / Akár mekkora híre van. / Elűzhető és menekül / A csendtől, a szíved körül. // Kicsinyke asszony az anyém, / Megjártatta a szenvedés. / Kórházlakó, majd visszajön, / Addig is várom, örködöm. // Nélküled fekszem, ébredek, / És harminc éve féltetek. / Mindörökké hadban állva, / Fegyvertelenül csatázva.” Micsoda mérhetetlen aggodás! A szeretet végtelen és felülmúlhatatlan

* Lapunk ezzel az írással búcsúzik a nemrég elhunyt költőtől.